

מראות¹ – גיליון 8

חמאס חושף שיניים

14.12.2006

דחייתו הבסיסית של החמאס את ישראל, המבוססת על אתוס המאבק הפלסטיני, מעולם לא הייתה שנויה במחלוקת בתוך התנועה. ואולם, מה שנראה היה כהצהרות מדיניות סותרות של ראשי התנועה (ר' להלן), מעלה שאלות ביחס לדרכה של התנועה בעת הנוכחית.

גיליון זה של מראות מביא מגוון של דיווחים עיתונאיים וציטוטים של ראשי תנועת החמאס המצביעים על בחירה אסטרטגית של החמאס באיראן ו"ויתור" על הקהילה הבין-לאומית. בחירה זו משפיעה על עמדות החמאס ביחס למעמדה במערך ההתנגדות,² לחזונה אודות הסכסוך הישראלי-פלסטיני, סדר היום המדיני שלה והסיכויים להקים ממשלת אחדות עם הפת"ח.

חמאס בוחר איראן

מאז ניצחון החמאס בבחירות (1/06), הגבירה איראן את סיועה לארגוני מערך ההתנגדות ולממשלת הרש"פ בשליטת החמאס (ר' [הקוד של ישראל פוצח; הטרור הוא איום קיומי](#)). על רקע מעורבותה של איראן ומה שנדמה כתבוסה אמריקאית קרובה בעיראק, נראה שגם הפלג 'המתון' בחמאס³ מיישר קו עם איראן ומפנה כתף קרה לקהילה הבין-לאומית ולמדינות ערב המתונות (ר' [זרועות התמנון של מערך ההתנגדות](#)).

הבחירה המפורשת של הפלג 'המתון' בחמאס באיראן הגיעה לשיאה בשבוע החולף בעת ביקורו של רה"מ הנייה בטהראן:

- הנייה בטהראן: "איראן היא העומק האסטרטגי של הפלשתינאים... חמאס לעולם לא יכיר בישראל או בהסכמים שנחתמו עמה וזכותו אף לבטל הסכמים" ([הארץ](#), 10/12/06).
- הנייה למנהיג הרוחני של איראן חמינאי: "ימשיך כבודו בדרכו של האימאם ח'ומייני, תמיד תמכתם בעם הפלסטיני ואני מקווה שבעתיד הקרוב ניפגש במסגד אל-אקצה" ([הארץ](#), 10/12/06).
- הנייה הודיע בתום ביקורו באיראן כי טהראן התחייבה להעביר כ-250 מיליון דולר לממשלת חמאס ב-2007, לשלם קצבה של מאה דולר בחודש למאה אלף פועלים מובטלים למשך חצי שנה ולבנות היכל תרבות פלסטיני, בתי חולים, ומשרדים "לאומיים" ([הארץ](#), 12/12/06).
- מפקד "הכוח המבצעי" של הרש"פ אבו עובידה ג'ראח באיראן: "חובתם של אחינו באיראן היא לתמוך בממשלת החמאס היות שכל המאמינים הם אחים... הם [האיראנים] הבטיחו לאמן את "הכוח המבצעי" בתפקידי שיטור... (אל-דס, 20/10/06, תרגום: [memri.org](#)).

¹ מראות הוא מוצר של מכון ראות המאגד אסופת ציטוטים ומובאות ממקורות גלויים, המצביעים על מגמה מדינית בעלת משמעות אסטרטגית ארוכת טווח.

² מערך ההתנגדות היא תופעה אזוטרית מזרח תיכונית, לפיה מספר שחקנים פוליטיים-מדיניים חותרים לקדם סדר יום רדיקלי תוך שיתוף פעולה אסטרטגי חוצה גבולות, שימוש בטרור ואלימות, ולעיתים גם תוך ניסיון להשתלט על הישויות המדיניות בהם הם פועלים.

בהקשר הישראלי, מערך ההתנגדות מהווה מודל חדש של איום מדיני-ביטחוני, כאשר באמצעות השימוש בטרור מלבנון ומהרש"פ, הוא מונע מישראל הכרעה צבאית או הישגים מדיניים.

³ ניצחון החמאס בבחירות, אילץ את התנועה להתמודד עם המתח בין עקרונותיה האידיאולוגיים הרדיקליים, ובין אחריותה כלפי תושבי הגדה המערבית ורצועת עזה. הניצחון עורר דיון פנימי בחמאס ביחס לשאלות היסוד הקשורות למציאות המדינית. דיון זה חשף חילוקי דעות בין 'חמאס חוץ' הרדיקלי בראשות חאלד משעל, ל'חמאס פנים' הפרגמטי יותר בראשות רה"מ איסמעיל הנייה (ר' [מראות: חמאס לאחר הבחירות](#) (2/06)).

דחיית החלופות 'המתונות'

מאז ניצחון החמאס, הייתה התנועה נתונה בלחץ פנימי פלסטיני ובין-לאומי לקבל את 'שלוש הדרישות' של הקהילה הבין-לאומית.⁴

לנוכח לחץ זה, התעורר ויכוח פנימי בתנועה סביב שלוש חלופות 'מתונות', אשר הייתה בהם לכאורה משום הכרה **משמעות** בישראל וסיכוי להסרת החרם מעל הרש"פ. חלופות אלה היו (1) יצירת בידול עקרוני בין ממשלת רש"פ לבין תנועת החמאס,⁵ (2) קבלה של היוזמה הסעודית⁶ ו- (3) הכרה באש"ף כשותף הרשמי של ישראל לתהליך המדיני.⁷

נראה שבשבועות האחרונים נפל הפור והחמאס הכריע כשבחר לדחות בצורה מוחלטת את שלוש החלופות. לא מן הנמנע שהעברת הכספים מאיראן וממקורות נוספים אפשרו לחמאס לנקוט עמדות נחרצות אלה במחיר של המשך החרם הבין-לאומי הרשמי על הרש"פ.

1. מחשלת הרש"פ ותנועת החמאס: מבידול לאינטגרציה

בעבר, חמאס ניסה ליצור בידול בין ממשלת הרש"פ ה'מתונה', לבין תנועת החמאס הנאמנה לעקרונותיה האידיאולוגיים. בהקשר זה, הודיע החמאס אחרי הבחירות כי שרי הרש"פ מתכוונים להפסיק את חברותם בתנועה ונציגי הממשלה דרשו מאנשי התקשורת כי יתייחסו בדיווחיהם לממשלת הרש"פ ולא לממשלת החמאס (ר' [האם חמאס מכין את הקרקע לפשרה?](#); וגם [ממי דורשים להכיר בישראל?](#)).

עם זאת, נדמה שלאחרונה זנח החמאס את החתירה לבידול בין שני הגופים. המעורבות ההולכת וגוברת של 'חמאס חוץ' בענייניה הפנימיים של הרש"פ מטשטשת את ההבחנה ביניהם. אנשי ה'חוץ', שאין להם מעמד רשמי ברש"פ ואשר אינם נמצאים כלל בשטח, מתבטאים בשם הרש"פ בזירה הבין-לאומית:

■ במסיבת עיתונאים בדמשק, הצהיר יו"ר הלשכה המדינית של החמאס, חאלד משעל, כי החמאס עומד על כך ששחרורו של החייל החטוף גלעד שליט יהיה רק במסגרת עסקת חילופי שבויים עם ישראל. אחד מבכירי החמאס בלבנון, אוסאמה חמדאן, אמר כי דברי משעל מייצגים "את העם הפלסטיני כולו". (אל-ג'זירה, 11/7/06, [לכתבה המלאה](#)).

■ משעל הציב אולטימטום כי אם לא תהיה תוך ששה חודשים התקדמות בתהליך המדיני לקראת הקמתה של מדינה פלסטינית בגבולות '67, הרש"פ תקרוס ותפרוץ אינתיפאדה שלישית. (ניו יורק טיימס, 26/11/06)

2. דחיית יוזמת השלום הסעודית

בעבר, שקל חמאס לקבל את יוזמת השלום הסעודית (ר' [יוזמת השלום הערבית](#)) במקום להכיר מפורשות בישראל (ר' [האם היוזמה הסעודית מספיקה?](#)).

ואולם, הצהרות חמאס לאחרונה מצביעות שחמאס הכריע לדחות בנושא ולדחות את היוזמה הסעודית, בטענה שיש ביוזמה משום קבלה מעשית של שלוש הדרישות:

■ סגן ראש הלשכה המדינית של החמאס, מוסא אבו מרזוק: "לחמאס יש הסתייגות רצינית מן היוזמה [הערבית] משום שיש בה הסכמה [לקיומן של] שתי מדינות, פלסטינית וישראלית, דבר שחמאס אינה מקבלת משום שיש בו הכרה בישראל" (אל-איאם, 18/9/06, [ממרי"י](#)).

■ משעל: "בעבר אמרו לנו שהיוזמה היא רק צעד. לאחר מכן אמרו לנו מקצת הגורמים הערביים והפלסטיניים, רשמית, כי קבלת היוזמה הערבית היא צעד חשוב כדי לשכנע את הקהילה הבין-לאומית שהדבר כולל הכרה בתנאי הרביעייה. לפיכך אין רוצים ביוזמה כשלעצמה אלא בתוצאה שתהיה בעקבותיה, כלומר בהיותה צעד בדרך לקבלת תנאי הרביעייה" (אל-חיאת, 12/10/06, [ממרי"י](#)).

3. דה-לגיטימציה לאש"ף

לאחר ניצחון החמאס ברש"פ, חמאס טען שאין לדרוש מהרש"פ להכיר בישראל, שכן דרישות מסוג זה יש להפנות לאש"ף – 'הנציג הלגיטימי הבלעדי של העם הפלסטיני'.⁸

⁴ שלוש הדרישות של ישראל והקהילה הבין-לאומית מהחמאס הן הכרה בישראל, כיבוד ההסכמים הקיימים והפסקת הטרור.

⁵ ר' [האם חמאס מכין את הקרקע לפשרה](#).

⁶ ר' [האם היוזמה הסעודית מספיקה?](#)

⁷ ר' [תחיתו של אש"ף מלכודת דבש לישראל](#).

⁸ ר' למשל שתי התבטאויות בשתי הזדמנויות של מוסא אבו מרזוק: "אש"ף הכיר בישראל, אבל זה עניין פנימי של אש"ף ולא מחייב את הרש"פ. העולם צריך לעשות את ההבחנה בין אש"ף לרש"פ. הרש"פ לא חייבת בהכרח להכיר בישראל" (הלפרין,

לאחרונה, חותר חמאס בגלוי תחת מעמדו של אש"ף, בהרכבו הנוכחי, כנציג הרשמי של הפלסטינים. לטענת חמאס, אש"ף אינו לגיטימי מאחר שהוא נשלט ע"י תנועת הפת"ח ואין בו נציגות לחמאס:

- השר לענייני פליטים מטעם חמאס ד"ר עאטף עדואן, פתח במתקפה חריפה נגד חברי הוועד הפועל של אש"ף ותיאר אותם כ"חבורת קשישים המייצגים את עצמם בלבד, ומטרתם היא לבצע את מדיניות ארה"ב אפילו על חשבון העם הפלסטיני" ([מען](#), 3/12/06).
- בכיר החמאס אחמד יוסוף טען כי לאבו מאזן ולאש"ף אין את הסמכות להכריז על בחירות מוקדמות וכי "חברי הוועד הפועל של אש"ף מייצגים רק את עצמם". הוא הוסיף ואמר כי החמאס "ייכבד כל החלטה של אש"ף לאחר שהוא יעבור רפורמה וייצג את העם הפלסטיני כולו" ([מען](#), 9/12/06; [הארץ](#), 10/12/06).
- סגן יו"ר המועצה המחוקקת הפלסטינית יחיא מוסא: רבים מחברי הוועד הפועל של אש"ף אינם מציינים אף אחד, אפילו לא את הפלגים שלהם, אשר טוענים שלהחלטות [הוועד הפועל] אין שום תוקף... " ([מען](#), 11/12/06).

סדר היום המדיני של החמאס

חמאס מעולם לא סטה מדבקותו באתוס המאבק הפלסטיני כפי שמשקף ב**אמנת החמאס**, והוא דוחה נחרצות את הזכות היהודית להגדרה עצמית וקורא להקמת מדינה פלסטינית-אסלאמית על כל שטחה של 'פלסטין'.

למרות שלא קיימת מחלוקת בתוך התנועה ביחס ליעדיה האידיאולוגיים, ניתן לזהות מהתבטאויות ראשי התנועה שתי חלופות אפשריות למימוש יעדים אלה. מצד אחד, עוד כשעמד בראש התנועה אחמד יאסין, אימצה החמאס את 'תכנית השלבים' של אש"ף, אשר קובעת כי הפלסטינים ישלטו על כל חלק מחלקי פלסטין שישוחרר, במטרה להמשיך את המאבק בישראל בשלבים שונים. מצד שני, קיימת לכאורה חלופה של 'קול אחד לכל אחד', מאבק כולל חסר פשרות בישראל ללא הפוגות החותר תחת עיקרון ההפרדה בין ישראל והפלסטינים, אשר הביטוי שלו כיום הוא הקריאות לפירוק הרש"פ.

חלופת 'תכנית השלבים'

תכנית השלבים חותרת להביא להשמדה של מדינת ישראל דרך מאבק מזוין במספר אפיזודות. התכנית "מאפשרת" הקמת מדינה פלסטינית על חלק מ'פלסטין ההיסטורית', אשר ממנה אפשר יהיה להמשיך את המאבק המזוין בישראל בנקודת זמן מסוימת בעתיד, עד שתשוחרר פלסטין כולה:

- משעל צוטט כקורא להפסקת אש בת 10 שנים בין החמאס וישראל. בריאיון לעיתון לה-רפובליקה האיטלקי, משעל אמר ש"כל הפלגים הפלסטינים מסכימים על חזרה של ישראל לגבולות 1967. אנחנו מבינים את הצורך בקיומן של שתי מדינות, אבל לישראל אין לגיטימציה כל עוד הכיבוש נמשך" (אתר הארץ באנגלית, 12/11/06).
- משעל אמר כי "אם ישראל וארה"ב רוצות להפסיק את שפיכות הדמים באזור, עליהן להיענות לדרישות הפלסטינים". לדבריו, כל הפלגים הפלסטיניים הסכימו שגבול המדינה הפלסטינית יתבסס על גבולות 67, ושלא תהיה פשרה בעניין זה. בנאום שנשא שלשום במחנה פליטים ליד דמשק, אמר: "מטרתנו לטווח הארוך היא שחרור פלסטין. ישראל וארה"ב משלות עצמן אם הן סבורות שאין ביכולתנו לעשות זאת". ([הארץ](#), 10/12/06).
- משעל: "מטרתנו ארוכת הטווח [של חמאס] היא שחרור פלסטין. ישראל וארה"ב משלות את עצמן אם הן חושבות שאנחנו איננו מסוגלים לכך." (אתר הארץ באנגלית, 12/10/06).
- משעל הזהיר שהחמאס יכול לפתוח באינתיפאדה גם כשהוא נמצא בשלטון, והוסיף שהודנה, כמו השימוש באלימות, הן אמצעים טקטיים של הפלסטינים נגד ישראל ([Jerusalem Post](#), 9/12/06).

חלופת 'קול אחד לכל אחד' (one man – one vote)

לפי חלופת 'קול אחד לכל אחד', אל לחמאס להרפות לרגע ממאבקו המתמשך בישראל על מנת למנוע כל פתרון זמני אשר יעגן את עיקרון ההפרדה בין ישראל לפלסטינים כגון הקמתה של מדינה פלסטינית לצידה של מדינת ישראל (לפי תכנית השלבים). חלופה זו מבוססת על מגמות דמוגרפיות, אשר חותרות לאורך זמן תחת אופייה של מדינת ישראל כיהודית ודמוקרטית (ר' איום המדינה האחת).

כיום, הביטוי המעשי של חלופה זאת הוא פירוקה של הרש"פ, אבן הפינה של המדינה הפלסטינית העתידית. (ר' מראות: [מגמת פירוק הרשות הפלסטינית](#); ר' [פירוק הרשות הפלסטינית – התעצמות המגמה](#)):

- משעל, הצהיר ש"אם חמאס לא יוכל להגן על העם הפלסטיני, שתלך הרשות לעזאזל. חמאס ראה מלכתחילה את הקמת הרשות, במסגרת הסכמי אוסלו, כטעות ועכשיו הנסיבות הפכו אותו למי שעומד בראש הטעות הזאת. לכן, הארגון לא יתקשה להודיע על פירוק הרשות ושיבה למשבצת אפס: עם תחת כיבוש ([הארץ](#), 19/3/06).

[Jerusalem Post](#), 21/2/06; "אוסלו נחתם בין אש"ף לישראל... (הרשות) אינה חלק מהסכמים הללו...". (בריאיון לתחנת טלוויזיה מצרית, 13/2/06, מתוך: [ממר"ט](#)). מופיע במראות: [חמאס לאחר הבחירות](#).

- גורמים בדרגי ביניים ובדרגים בכירים בתנועת החמאס קראו למנהיגי התנועה לפרוש מהממשלה, לשוב לפעילות צבאית ולפעול לפירוק הרשות הפלסטינית (**אל-חיאת**, 27/6/06).
- בהתאם לבקשתם של נציגי הסיעות השונות במועצה המחוקקת הפלסטינית הוחלט לערוך דיון דחוף בשאלת המשך קיומה של הרשות הפלסטינית ובאפשרות פירוקה (**אל-חיאת**, **אל-ג'זירה**, **אל-איאם**, 7/8/06).
- בנאום בפני המועצה המחוקקת הפלסטינית קרא ראש הממשלה הפלסטיני אסמאעיל הניה לערוך דיון רציני בשאלה האם יש תועלת בהמשך קיומה של הרשות הפלסטינית. יו"ר סיעת "הדרך השלישית" ושר האוצר לשעבר סלאם פיאד, ונציגים נוספים מסיעות אחרות תמכו בעמדתו של הניה (**אל-חיאת**, 10/8/06).